

POSTANOWIENIE

17 kwietnia 2023 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Tomasz Szanciło (przewodniczący)

SSN Jarosław Sobutka (sprawozdawca)

SSN Renata Żywicka

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 17 kwietnia 2023 r. w Warszawie,
skargi kasacyjnej A. T.

od postanowienia Sądu Okręgowego w Toruniu

z 19 listopada 2020 r., VI Ga 73/20,

w sprawie z wniosku Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w Warszawie

z udziałem A. T.

o orzeczenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej,

I. oddala skargę kasacyjną,

**II. zasądza od A. T. na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych
w Warszawie kwotę 240,00 (dwieście czterdzieści) złotych tytułem
zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu
kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy w Toruniu postanowieniem z 27 listopada 2019 r., na wniosek wierzyciela Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w Warszawie, pozbawił A. T. prawa prowadzenia działalności gospodarczej na własny rachunek lub w ramach spółki cywilnej oraz pełnienia funkcji członka rady nadzorczej, członka komisji rewizyjnej, reprezentanta lub pełnomocnika osoby fizycznej prowadzącej działalność gospodarczą w zakresie tej działalności, spółki handlowej, przedsiębiorstwa państwowego, spółdzielni, fundacji lub stowarzyszenia na okres roku.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że A. T. prowadzi działalność gospodarczą i pomimo zaprzestania płacenia wymagalnych zobowiązań publicznoprawnych wobec Urzędu Skarbowego i Zakładu Ubezpieczeń Społecznych od 2008 r. nie złożył wniosku o ogłoszenie upadłości, do czego był zobowiązany na podstawie art. 21 ust. 1 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe (dalej: p.u.). Wniosek taki złożył dopiero w kwietniu 2018 r. jego wierzyciel – Zakład Ubezpieczeń Społecznych, w wyniku którego Sąd Rejonowy w Toruniu, postanowieniem z dnia 14 czerwca 2018 r., ogłosił upadłość A. T.

Na skutek apelacji uczestnika od postanowienia z 27 listopada 2019 r. Sąd Okręgowy w Toruniu, postanowieniem z 19 listopada 2020 r., oddalił apelację oraz rozstrzygnął o kosztach postępowania apelacyjnego.

Sąd Okręgowy podzielił dokonane przez Sąd Rejonowy ustalenia faktyczne i rozważania w zakresie oceny materiału dowodowego oraz podstawy prawnej rozstrzygnięcia i przyjął je za podstawę także własnego rozstrzygnięcia. Zdaniem Sądu drugiej instancji w niniejszej sprawie nie było konieczności zasięgnięcia wiadomości specjalnych (art. 278 § 1 k.p.c.). Dłużnik od 2002 r. nie spłacał zobowiązań z tytułu składek na ubezpieczenie zdrowotne na Fundusz P. i Fundusz G., natomiast od 2008 r. miał dwóch wierzycieli (ZUS i Urząd Skarbowy) i do dnia ogłoszenia upadłości nie dokonał płatności za ten okres, natomiast powstały dalsze zobowiązania (także wobec Gminy [...]). W związku z tym już w 2008 r. spełniona została przesłanka niewypłacalności z art. 11 ust. 1 p.u. Sąd drugiej instancji podkreślił, że dłużnik w żaden sposób nie usprawiedliwił braku złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości i to nawet w sytuacji, gdy w grudniu 2016 r. całkowicie zaprzestał spłacać zadłużenie wobec ZUS i gdy w 2017 r. zostały wydane kolejne, liczne tytuły wykonawcze przeciwko uczestnikowi. W rezultacie, słusznie przyjął Sąd Rejonowy, że zaistniały podstawy do orzeczenia zakazu, o jakim mówi art. 373 ust. 1 pkt 1 p.u. i w ten sposób wyłączenia z obrotu gospodarczego uczestnika postępowania, który nie był w stanie sprostać podstawowym wymaganiom prowadzenia działalności gospodarczej. Taki zakaz ma spełnić funkcję gwarantującą obowiązek dochowania należytej staranności.

W skardze kasacyjnej A. T. zaskarżył w całości postanowienie Sądu Okręgowego, zarzucając orzeczeniu naruszenie:

1) prawa materialnego poprzez błędną wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie:

- art. 373 ust. 1 pkt 1 w zw. z art. 373 ust. 2 p.u. poprzez błędne zastosowanie pomimo braku podstaw do orzeczenia zakazu prowadzenia działalności gospodarczej (błędne ustalenie, że nie ma mieć znaczenia fakt, że uczestnik czynił starania o regulowanie zobowiązań publicznoprawnych, brak dokonania ustaleń w zakresie sytuacji zdrowotnej uczestnika i wpływu tej sytuacji na możliwości złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości we właściwym terminie) oraz braku ustalenia, czy doszło do obniżenia wartości ekonomicznej przedsiębiorstwa upadłego oraz czy doszło do pokrzywdzenia wierzycieli, a jeżeli tak, to jaki miałyby być rozmiar pokrzywdzenia wierzycieli;

- art. 373 ust. 1 pkt 1, art. 377 w zw. z art. 452 ust. 3 ustawy z dnia 15 maja 2015 r. Prawo restrukturyzacyjne (dalej: pr. restr.), art. 2 Konstytucji RP poprzez błędne zastosowanie art. 377 p.u., w brzmieniu obowiązującym od 1 stycznia 2016 r., co prowadzi do naruszenia zasady zaufania obywatela do państwa i stanowionego przez nie prawa, skoro obywatel zaskakiwany jest bardzo drastyczną w skutkach, niekorzystną zmianą przepisów prawa oraz orzeczenie zakazu pomimo braku zakończenia postępowania upadłościowego;

- art. 377 p.u., w brzmieniu obowiązującym do 1 maja 2009 r., w zw. z art. 6 ust. 2 i ust. 3 ustawy z dnia 6 marca 2009 r. o zmianie ustawy – Prawo upadłościowe i naprawcze, ustawy o Bankowym Funduszu G. oraz ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym (Dz.U. Nr 583, poz. 434) poprzez błędne niezastosowanie, pomimo ustalenia przez Sąd pierwszej instancji, że do niewypłacalności uczestnika miało dojść w maju 2008 r., a tym samym przed wejściem w życie art. 377 p.u. w brzmieniu obowiązującym od 1 maja 2009 r., a nadto wygasła możliwość orzeczenia zakazu prowadzenia działalności gospodarczej i pełnienia funkcji określonych w art. 373 ust. 1 p.u., ponieważ upłynął roczny okres do orzeczenia tego zakazu przed wejściem w życie tej nowelizacji;

2) przepisów postępowania, jeżeli uchybienie to mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy:

- art. 233 § 1 k.p.c., art. 373 ust. 2 p.u. poprzez brak ustalenia, czy doszło do obniżenia wartości ekonomicznej przedsiębiorstwa upadłego oraz czy doszło do pokrzywdzenia wierzycieli, a jeżeli tak, to jaki miałby być rozmiar pokrzywdzenia wierzycieli;

- art. 233 § 1 k.p.c., art. 373 ust. 1 pkt 1 p.u. poprzez błędne ustalenie, że fakt, iż uczestnik czynił starania o regulowanie zobowiązań publicznoprawnych, nie ma znaczenia w sprawie o orzeczenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej oraz poprzez brak dokonania jakichkolwiek ustaleń w zakresie sytuacji zdrowotnej uczestnika i wpływu na brak możliwości złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości w terminie.

Podnosząc powyższe zarzuty, skarżący wniósł o uchylenie w całości zaskarżonego postanowienia oraz postanowienia Sądu Rejonowego, orzeczenie co do istoty sprawy poprzez oddalenie wniosku o orzeczenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej oraz o zasądzenie od wnioskodawcy na rzecz uczestnika zwrotu kosztów sądowych według norm przepisanych, w tym kosztów zastępstwa prawnego. Ewentualnie wniósł o uchylenie w całości zaskarżonego postanowienia oraz postanowienia Sądu Rejonowego i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi pierwszej instancji oraz o zasądzenie od wnioskodawcy na rzecz uczestnika zwrotu kosztów sądowych według norm przepisanych, w tym kosztów zastępstwa prawnego.

W odpowiedzi na skargę kasacyjna Zakład Ubezpieczeń Społecznych wniósł o jej oddalenie oraz o zasądzenie na rzecz wnioskodawcy kosztów postępowania kasacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego, według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna wywiedziona w niniejszej sprawie jest nieuzasadniona.

Z wiążących Sąd Najwyższy ustaleń faktycznych, stanowiących podstawę zaskarżonego orzeczenia (art. 398¹³ § 2 k.p.c.), wynika jednoznacznie, że stan niewypłacalności dłużnika (A. T.) oraz zaniechanie w złożeniu przez niego wniosku

o ogłoszenie upadłości, stanowiące podstawę orzeczenia zakazu prowadzenia działalności gospodarczej, miały miejsce zarówno przed dniem wejścia w życie ustawy prawa restrukturyzacyjnego, tj. przed 1 stycznia 2016 r., jak i po tym dniu. W art. 452 ust. 2 pr. restr. wyrażona została zasada, że w sprawach, w których po wejściu w życie ustawy, czyli poczynawszy od 1 stycznia 2016 r., wpłynął wniosek o orzeczenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej, działania lub zaniechania określone w art. 373 i art. 374 p.u. „ocenia się według przepisów ustawy obowiązującej w dniu ich wystąpienia”. Oznacza to, że ustawodawca w odniesieniu do tych spraw zastosował zasadę intertemporalną określaną jako *tempus regit actum*, zgodnie z którą skutki czynności są określane stosownie do stanu prawnego obowiązującego w czasie dokonywania tych czynności. Natomiast z art. 452 ust. 3 pr. restr. wynika, że jeżeli działania lub zaniechania, o których mowa w art. 373 i 374 p.u., w brzmieniu nadanym ustawą nowelizującą, które stanowią podstawę orzeczenia zakazu prowadzenia działalności gospodarczej, miały miejsce zarówno przed dniem wejścia w życie ustawy (czyli przed 1 stycznia 2016 r.), jak i po jej wejściu w życie, to do oceny ich skutków stosuje się przepisy prawa upadłościowego w brzmieniu nadanym przepisami prawa restrukturyzacyjnego. Oznacza to, że do oceny skutków zaniechań ciągłych, które trwały zarówno przed 1 stycznia 2016 r., jak i po tej dacie, znajdują zastosowanie przepisy znowelizowane. Należy do nich również art. 377 p.u., który w obecnym brzmieniu stanowi, że nie orzeka się zakazu, o którym mowa w art. 373, jeżeli postępowanie w tej sprawie nie zostało wszczęte w terminie roku od dnia umorzenia lub zakończenia postępowania upadłościowego albo oddalenia wniosku o ogłoszenie upadłości na podstawie art. 13, albo gdy wniosek o ogłoszenie upadłości nie był złożony, w terminie trzech lat od dnia ustania stanu niewypłacalności albo wygaśnięcia obowiązku złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości przez daną osobę. Przyjęta w niniejszej sprawie wykładnia art. 452 ust. 3 pr. restr., aprobowana w piśmiennictwie, znajduje potwierdzenie w innych orzeczeniach Sądu Najwyższego (zob. m.in. postanowienie: z 7 czerwca 2019 r., IV CSK 177/18; z 8 lipca 2020 r., IV CSK 482/19; z 29 października 2020 r., V CSK 281/20; z lutego 2021 r., V CSKP 8/21). Bezpodstawne są więc podniesione w skardze kasacyjnej zarzuty naruszenia art. 373 ust. 1 pkt 1, art. 377 p.u. w zw. z art. 452 ust. 3 pr. restr. oraz art. 2 Konstytucji RP.

Błędne są także twierdzenia strony skarżącej, że w rozpoznawanej sprawie wygasła możliwość orzeczenia zakazu prowadzenia działalności gospodarczej i pełnienia funkcji określonych w art. 373 ust. 1 p.u., ponieważ upłynął okres roczny do orzeczenia tego zakazu przed wejściem w życie tej nowelizacji. Judykatura i przedstawiciele nauk prawnych jednolicie przyjmują, że terminy przewidziane w art. 377 p.u., uniemożliwiające orzeczenie zakazu, określane również jako tzw. przesłanka negatywna orzekania, mają charakter terminów prekluzyjnych prawa materialnego (zob. m.in. uchwałę Sądu Najwyższego z 22 marca 2006 r., III CZP 13/06, OSNC 2007, nr 1, poz. 8). Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Sądu Najwyższego, od chwili złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości, bez względu na upływ terminu z art. 377 p.u., w brzmieniu obowiązującym po 1 maja 2009 r., otwiera się termin do orzeczenia zakazu z art. 373 ust. 1 p.u. w oparciu o przesłankę z punktu 1 tego przepisu, a termin prekluzyjny z art. 377 p.u. będzie mógł rozpocząć bieg odpowiednio od dnia prawomocnego umorzenia lub zakończenia postępowania upadłościowego albo oddalenia wniosku o ogłoszenie upadłości na podstawie art. 13p.u. Jedynym ograniczeniem dopuszczalności orzeczenia zakazu byłoby wówczas oddalenie wniosku o ogłoszenie upadłości wobec braku podstaw upadłości oznaczonych art. 11 p.u. Także w sytuacji, gdy upłynął ustawowy termin do złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości przez dłużnika, nadal trwa jego obowiązek w tym zakresie. Jeżeli prawo podmiotowe (wierzytelność) powstało po upływie terminu biegnącego dla dłużnika do zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości od dnia, w którym obowiązany był taki wniosek złożyć (art. 377 p.u.), opatrzonego w wypadku niezachowania terminu dwóch tygodni od powstania podstawy do ogłoszenia upadłości sankcją z art. 373 ust. 1 pkt 1 p.u., i tak niedopuszczalne jest pozbawienie wierzyciela uprawnienia do zgłoszenia wniosku o orzeczenie zakazu w oparciu o wcześniejszy upływ terminu prekluzyjnego biegnącego na podstawie art. 377 p.u. Dla takiego wierzyciela, jeżeli wniosek o ogłoszenie upadłości został zgłoszony, bez względu na to czy przez dłużnika, czy tego lub innego wierzyciela, termin do wniosku o orzeczenie zakazu biegnie na zasadach ogólnych, tj. każdorazowo otwiera się w związku ze złożeniem wniosku (także wielokrotnie) - zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 28 stycznia 2015 r., II CSK 237/14.

W tym miejscu należy ponownie podkreślić, że zgodnie z art. 398³ § 3 k.p.c. podstawą skargi kasacyjnej nie mogą być zarzuty dotyczące ustalenia faktów lub oceny dowodów. Sąd Najwyższy jest bowiem związany dokonanymi przez sądy *meriti* ustaleniami faktycznymi, stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia (art. 398¹³ § 2 k.p.c.). Oznacza to niedopuszczalność powoływania się przez skarżącego na wadliwość orzeczenia Sądu drugiej instancji, polegającą na ustaleniu faktów lub niewłaściwie przeprowadzonej ocenie dowodów. W szczególności sformułowany w skardze kasacyjnej zarzut naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. nie może być przedmiotem rozważań i ocen Sądu Najwyższego, skoro jego treść normatywna odnosi się bezpośrednio do dokonywania przez sąd oceny dowodów, a Sąd Najwyższy związany jest ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 30 maja 2022 r., I CSK 855/22). Nadto, podnosząc zarzuty naruszenia prawa procesowego, strona skarżąca nie uprawdopodobniła, że uchybienia to mogły mieć istotny wpływ na wynik sprawy.

Stwierdzić należy, że także i w tej sprawie – tak jak to jest wielokrotnie dostrzegane przez Sąd Najwyższy również i w innych sprawach – nie rozróżniono dopuszczalnych podstaw kasacji. Zarzut podniesiony w kasacji, choć formalnie zgłoszony został w ramach podstawy naruszenia prawa materialnego, tj. art. 373 ust. 1 pkt 1 w zw. z art. 373 ust. 2 p.u. poprzez błędne zastosowanie i błędne ustalenie, sprowadza się w rzeczywistości także do kwestionowania ustaleń faktycznych przyjętych przez Sąd drugiej instancji za podstawę wydania zaskarżonego orzeczenia. Jak już bowiem wielokrotnie wyjaśniał Sąd Najwyższy, nie może w żadnym razie stanowić naruszenia prawa materialnego dokonanie przez sąd drugiej instancji ustalenia w kwestii okoliczności faktycznych sprawy. Jest to bowiem wyłącznie materia postępowania przed tym sądem. Należy podkreślić, że Sąd Najwyższy nie jest trzecią instancją sądową i nie rozpoznaje meritum sprawy, lecz dokonuje nadzoru judykacyjnego w rozumieniu art. 183 ust. 1 Konstytucji RP, rozpoznając skargę kasacyjną jako nadzwyczajny środek zaskarżenia. Podstawą skargi kasacyjnej nie mogą być więc zarzuty dotyczące ustalenia faktów lub oceny dowodów (art. 398³ § 3 k.p.c.).

Biorąc powyższe pod uwagę Sąd Najwyższy, po myśli art. 398¹⁴ k.p.c., orzekł jak w sentencji wyroku.

O kosztach postępowania orzeczono na podstawie art. 98 § 1 k.p.c. i § 10 ust. 4 pkt 2 w zw. z § 8 ust. 1 pkt 3 i § 20 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 265 ze zm.).

[SOP]

[ms]